

ÚRSKURÐUR
ÁFRÝJUNARNEFNDAR NEYTENDAMÁLA

MÁL NR. 15/2011

Kæra Gildis lífeyrissjóðs á ákvörðun Neytendastofu nr. 29/2011.

1. Þann 23. nóvember 2011 er tekið fyrir mál áfrýjunarnefndar neytendamála nr. 15/2011: Kæra Gildis lífeyrissjóðs á ákvörðun Neytendastofu nr. 29/2011 frá 5. júlí 2011. Í málinu úrskurða Eiríkur Jónsson, Egill Heiðar Gíslason og Eyvindur G. Gunnarsson.
2. Með kæru, dags. 2. ágúst 2011, hefur kærandi kært til áfrýjunarnefndar neytendamála ákvörðun Neytendastofu nr. 29/2011 frá 5. júlí 2011. Þar komst Neytendastofa að þeirri niðurstöðu að kærandi hefði brotið gegn ákvæðum 5. gr., 1. mgr. 8. gr. og 2. mgr. 9. gr. laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005 með því að upplýsa ekki neytanda, áður en lán úr lífeyrissjóðnum var veitt, um að þremur dögum síðar mætti vænta verulegrar hækkunar á vísitölu neysluverðs sem hefði mjög íþyngjandi áhrif á endurgreiðslu lánsins. Kærandi krefst þess að hinni kærðu ákvörðun verði hrundið og henni breytt á þá leið að viðurkennt verði að kærandi hafi ekki gerst brotlegur við ákvæði laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005.
3. Kæruheimild er í 2. mgr. 4. gr. laga um Neytendastofu og talsmann neytenda nr. 62/2005, sbr. 4. mgr. 4. gr. laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005.

MÁLAVEXTIR

4. Forsaga málsins er sú að í maímánuði 2008 fékk neytandi (lántaki) lánsloforð hjá kæranda að fjárhæð kr. 20.000.000. Veðskuldabréf með þeirri upphæð var gefið út hinn 22. maí 2008 og lánið greitt út hinn 27. maí 2008. Með bréfi til kæranda, dags. 27. ágúst 2008, krafðist neytandinn endurskoðunar lánveitingarinnar. Áfallnar verðbætur eftir greiðslu fyrsta gjalddagans, þann 5. júlí 2008, næmu kr. 961.562. Þar af næmu verðbætur sem féllu til í maí 2008 eftir greiðslu kr. 681.818. Gerðar væru verulegar athugasemdir við að notast væri við vísitölu neysluverðs til verðtryggingar en ekki vísitölu neysluverðs. Þá væru gerðar athugasemdir við að neytandinn hefði ekki verið upplýstur um það við lántökuna að verðbætur féllu til vegna mánaðar í heild. Ef þær upplýsingar hefðu legið fyrir hefði verið óskað eftir láninu fimm dögum síðar sem hefði haft í för með sér tæplega 700.000 kr. sparnað. Fór neytandinn fram á að lánveitingin yrði endurskoðuð, lánveitingin afturkölluð og lánið gefið út að nýju frá 1. júní 2008 eða honum á annan hátt bætt það tjón sem hann hefði orðið fyrir vegna viðskiptahátta kæranda.
5. Kærandi hafnaði umræddri ósk neytandans og í kjölfar bréfaskipta aðila lagði lögmaður neytandans fram kvörtun fyrir hans hönd til Neytendastofu, dags. 1. september 2010, vegna viðskiptahátta kæranda við lánveitinguna í maí 2008 og vegna vísitöluviðmiðs sem beitt var við útreikning á láninu. Í kvörtun sinni tók neytandinn fram um starfshætti kæranda við lánveitinguna

að hann hafi þurft að takast á herðar tæplega kr. 700.000 hækkun á láninu sökum þess að lántaka fór fram 22. maí 2008 í stað þess að beðið væri með lántökuna fram í byrjun júnímánaðar sama árs. Neytandanum hafi ekki verið nokkur nauðsyn á að taka lánið þennan dag. Hafi starfsmönnum kæranda verið um þetta kunnugt en þeir virt að vettugi þá góðu starfshætti að leiðbeina neytandanum um áhrifin af þessu. Þetta sé ósanngjarnt og starfshættirnir gangi gegn þeirri ríku upplýsingaskyldu sem hvíli á kæranda samkvæmt lögum um neytendalán nr. 121/1994, sbr. sérstaklega II. kafla laganna. Einnig hafi starfshættir kæranda brotið í bága við ákvæði laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005, einkum II. og III. kafla laganna.

6. Í kvörtuninni til Neytendastofu var einnig tekið fram um vísitöluviðmið að ljóst væri af fyrsta greiðsluseðli að kærandi reiknaði ekki verðbætur á lánið til samræmis við vísitölu neysluverðs heldur svokallaða „vísitölu neysluverðs til verðtryggingar“. Það viðmið eigi þó ekki stoð í lögum og brjóti í bága við ákvæði laga um vísitölu neysluverðs nr. 12/1995 og VI. kafla laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001, sem og gegn skilmálum veðskuldabréfsins. Einnig hafi starfshættir kæranda við vísitöluútreikning brotið í bága við lög um neytendalán nr. 121/1994 og lög um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005. Í kvörtuninni var farið fram á að Neytendastofa tæki framangreind atriði til skoðunar og skæri úr um hvort kærandi hafi í þeim tilvikum farið að lögum gagnvart neytandanum og beitti lögbundnum úrræðum sínum ef í ljós kæmi að svo hafi ekki verið.
7. Með bréfi Neytendastofu til lögmanns neytandans, dags. 14. september 2010, var óskað nánari skýringa á því hvaða ákvæði II. kafla laga um neytendalán nr. 121/1994 neytandinn teldi brotið gegn. Í svarbréfi lögmannsins, dags. 16. september 2010, kom fram að með því að upplýsa ekki um mismun á heildaraborgun eftir því hvort lánið væri tekið í maí eða júní teldi neytandinn kæranda hafa brotið gegn 5. gr., 1. mgr. 6. gr. laga um neytendalán nr. 121/1994 hvað varðaði upplýsingaskyldu lánveitanda um heildarlántökukostnað og þá heildarupphæð sem greiða skyldi, 7. gr. um útreikning á heildarlántökukostnaði, 8. gr. um upplýsingar um lántökukostnað, sem og gegn 14. og 15. gr. laganna, enda mætti ljóst vera að útreikningur verðtryggingar væri hluti af lántökukostnaði eða hefði a.m.k. áhrif á fjárhæð lántökukostnaðar, sbr. 12. gr. sömu laga. Um vísitöluviðmið var einnig vísað til 12. gr. laga um neytendalán nr. 121/1994 en í því sambandi teldist kærandi einnig hafa brotið gegn ákvæðum 5.-8. gr. og 14.-15. gr. sömu laga með útreikningsaðferð sinni og því að upplýsa ekki um notkun annars viðmiðs en síðar hafi verið notað. Þá væri lánveitanda ekki heimilt að krefjast frekari lántökukostnaðar en fram kæmi í samningi aðila, sbr. 2. mgr. 14. gr. sömu laga. Þá var áréttað að kvörtunin byggðist ekki eingöngu á því að brotið hefði verið gegn ákvæðum laga um neytendalán nr. 121/1994 og laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005 heldur einnig gegn ákvæðum laga um vísitölu neysluverðs nr. 12/1995 og VI. kafla laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001, auk þess sem farið hafi verið gegn skilmálum veðskuldabréfsins.
8. Með bréfi, dags. 24. september 2010, sendi Neytendastofa bréf neytandans, dags. 1. og 14. september 2010, kæranda til umsagnar. Í svarbréfi kæranda, dags. 4. október 2010, kom fram sú afstaða að lánasamningar kæranda og viðskiptahættir, þ.m.t. í þessu máli, fullnægðu í einu og öllu þeim kröfum sem lögum samkvæmt væru gerðar til hans. Áréttað var að allir lántakendur væru

upplýstir um það við lántöku frá hvaða tímamarki útreikningur láns miðaðist. Farið væri yfir útreikning á greiðslubyrði lána og útreikningurinn afhentur lántaka. Engin afbrigði hafi verið á því við meðferð þessa máls. Öll viðskipti í tengslum við lánveitinguna hafi átt sér stað í maí 2008, þ.m.t. greiðsla á andvirði veðskuldabréfsins til neytandans. Til frekari upplýsinga var á það bent að samkvæmt sérstakri beiðni neytandans hafi tæplega helmingi andvirðisins verið ráðstafað til uppgreiðslu verðtryggðs láns hjá Byr sparisjóði en eðli málsins samkvæmt miðaðist uppgreiðsluverðmæti þess láns við vísitölu maímánaðar 2008. Þá sagði að neytandinn hefði áður fengið samskonar lán hjá kæranda og ekki gert athugasemdir við þær lántökur. Ennfremur var tekið fram að kærandi hefði ekki með höndum atvinnustarfsemi í eiginlegri merkingu þess orðs og veitti sjóðfélögum lán á sérkjörum sem stæðu ekki öðrum til boða.

9. Með bréfi, dags. 8. október 2010, sendi Neytendastofa lögmanni neytandans bréf kæranda til umsagnar. Í tölvubréfi lögmannsins, dags. 18. október 2010, var því hafnað að lánveiting væri ekki liður í atvinnustarfsemi kæranda og að lög um neytendalán nr. 121/1994 ættu ekki við. Þá hefði tilvísun til annarra og eldri lánveitinga enga þýðingu en atvik í þeim tilvikum væru önnur. Að öðru leyti var vísað til fyrri rökstuðnings.
10. Með bréfi Neytendastofu, dags. 19. október 2010, var svar neytandans sent kæranda til umsagnar. Í bréfi kæranda til Neytendastofu, dags. 21. október 2010, var áréttað að vextir og önnur kjör á lánum kæranda hafi almennt verið hagstæðari en þau kjör sem almenningi hafi boðist. Þá var ítrekað að lánveiting kæranda hafi ekki verið liður í atvinnustarfsemi. Neytandanum hafi verið gerð grein fyrir því hvernig lánið væri reiknað og frá hvaða tímamarki. Hafi neytandanum sérstaklega verið á það bent að tenging lánasamnings við vísitölu neysluverðs samkvæmt lögum um vexti og verðtryggingu hefði þau áhrif að lánið tæki breytingum í samræmi við hækkun eða lækkun vísitölunnar frá grunnvísitölu samningsins að telja. Fyrirmæli neytandans til kæranda um nauðsyn skjótrar afgreiðslu og ráðstöfunar andvirðis lánsins hafi verið skýr. Að öðru leyti var vísað til fyrri sjónarmiða og skýringa.
11. Með bréfi Neytendastofu til lögmanns kæranda, dags. 2. nóvember 2010, sem kærandi fékk afrit af, var neytandanum sent bréf kæranda og tilkynnt að gagnaöflun málsins væri lokið. Bréfinu fylgdi listi yfir gögn málsins. Með bréfi Neytendastofu, dags. 4. mars 2011, var aðilum málsins tilkynnt að frekari tafir væru fyrirséðar á afgreiðslu málsins en vonast væri til þess að því yrði lokið innan fjögurra mánaða.

ÁKVÖRÐUN NEYTENDASTOFU

12. Hinn 5. júlí 2011 tók Neytendastofa hina kærðu ákvörðun nr. 29/2011. Þar var sem fyrr segir komist að þeirri niðurstöðu að kærandi hefði brotið gegn ákvæðum 5. gr., 1. mgr. 8. gr. og 2. mgr. 9. gr. laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005 með því að upplýsa ekki neytanda, áður en lán var veitt, um að þremur dögum síðar mætti vænta verulegrar hækkunar á vísitölu neysluverðs sem hefði mjög íþyngjandi áhrif á endurgreiðslu lánsins. Í niðurstöðukafla ákvörðunarinnar var fyrst vikið að helstu sjónarmiðum aðila og síðan tekið fram að í ákvæðum laga um vísitölu neysluverðs nr. 12/1995 og laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001, sem

neytandinn vísi til, sé ekki kveðið á um opinbert eftirlit með framkvæmd laganna. Samkvæmt lögmatísreglu stjórnásluréttar hefði Neytendastofa því ekki heimild til að taka ákvörðun á grundvelli þeirra en ákvæði laganna væru höfð til hliðsjónar, eftir því sem við gæti átt, við beitingu ákvæða laga sem stofnunin hefði eftirlit með.

13. Í ákvörðuninni var þeim sjónarmiðum kæranda síðan hafnað að hann sé ekki í atvinnustarfsemi eða að lánin séu ekki veitt almennungi. Ákvæði laga um neytendalán nr. 121/1994 kæmu því til álita í málinu. Í þessu sambandi var vísað til almenns skilnings á því hvað felist í atvinnustarfsemi, auk þess sem ljóst væri að lánveitingar kæranda væru starfræktar með fjárhagslegu markmiði þar sem lántaki greiddi bæði lántökugjald og vexti af láninu.
14. Um vísitölutengingu lánsins sagði í ákvörðuninni að í skilmálum sammingsins kæmi fram að lánið væri bundið vísitölu neysluverðs en við skoðun á greiðsluseðlum mætti sjá að afborganir væru tengdar við vísitölu neysluverðs til verðtryggingar. Neytendastofa taldi að ráða mætti af 1. mgr. 14. gr. laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001, sbr. lög nr. 51/2007, að miða skyldi verðtryggingu lánsfjár við vísitölu neysluverðs þar síðasta mánaðar fyrir hvern gjalddaga. Á vefsíðu Hagstofu Íslands sæist að stofnunin birti annars vegar „vísitölu neysluverðs“ og hins vegar „vísitölu neysluverðs til verðtryggingar“. Þegar vísitölurnar væru bornar saman mætti sjá að vísitala neysluverðs til verðtryggingar sýndi vísitölu neysluverðs tveimur mánuðum síðar. Í tilviki neytandans í þessu máli hafi lánið verið tekið í lok maí 2008 og grunnvísitala tilgreind í samningi sem 290,4. Það væri sú vísitala sem á vefsíðu Hagstofunnar væri gefin upp sem vísitala neysluverðs til verðtryggingar í maímánuði en sem vísitala neysluverðs tveimur mánuðum áður, eða í marsmánuði. Þótt Neytendastofu væri ekki falið eftirlit með framkvæmd laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001 fengi stofnunin ekki annað séð en að framkvæmd kæranda væri að þessu leyti í samræmi við lög og Neytendastofa teldi framkvæmd kæranda að þessu leyti því hvorki fela í sér villandi né óréttmæta viðskiptahætti.
15. Þessu næst kom til skoðunar hvort upplýsingar í lánsskilmálum teldust í samræmi við framkvæmd sammingsins eða hvort tilgreina ætti í skilmálunum að lánið væri tengt „vísitölu neysluverðs til verðtryggingar“. Af lögum um vísitölu neysluverðs nr. 12/1995 og lögum um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001 mætti sjá að „vísitala neysluverðs til verðtryggingar“ sem slík væri ekki til. Sú vísitala virtist sett upp á vefsíðu Hagstofunnar til hægðarauka í samræmi við ákvæði 2. málsl. 1. mgr. 14. gr. laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001 enda skyldi samkvæmt ákvæðinu taka mið af vísitölu neysluverðs þar síðasta mánaðar við verðtryggingu. Þá sagði að stofnunin fengi ekki séð að kærandi hefði brotið gegn ákvæðum laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005 með samningsskilmálum um að afborganir væru tengdar vísitölu neysluverðs en notast við svokallaða vísitölu neysluverðs til verðtryggingar.
16. Því næst var tekið til úrlausnar hvort kærandi hefði ekki staðið við upplýsingaskyldu sína með því að gera neytandanum ekki grein fyrir því að það að veita lánið í lok maí í stað byrjunar júní hefði í för með sér umtalsverða hækkun á heildarlántökukostnaði vegna hækkunar á verðbótum. Tekið var fram að samkvæmt 2. mgr. 6. gr. laga um neytendalán nr. 121/1994 skyldi lánveitandi veita neytanda upplýsingar um það við hvaða aðstæður breytingar gætu orðið á lánskostnaði,

afborgunum eða öðrum atriðum, þegar það ætti við. Þá skyldi veita neytanda upplýsingar um það hverjir vextir væru, hvaða gjöld féllu á lánið og við hvaða aðstæður breytingar gætu orðið þar á væri ekki unnt að reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar vegna breytinganna. Samkvæmt þessu taldi Neytendastofa að lánveitanda bæri að veita neytanda upplýsingar um grunnvísitölu þegar lán væri verðtryggt og endurgreiðsla þess háð breytingum á vísitölu. Af gögnum málsins yrði ekki annað ráðið en að neytandanum hefðu verið veittar þær upplýsingar. Að mati Neytendastofu kæmu því fram allar nauðsynlegar upplýsingar í skilmálum lánsins eins og krafa væri gerð um samkvæmt lögum um neytendalán nr. 121/1994.

17. Í ákvörðun Neytendastofu sagði síðan að eins og áður hafi komið fram sé vísitala neysluverðs til verðtryggingar hin sama og vísitala neysluverðs að tveimur mánuðum liðnum, sbr. ákvæði laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001. Þegar neytandinn hafi sótt um lánið hafi því legið fyrir upplýsingar um það hversu mikil vísitöluhækkun lánsins yrði um mánaðamótin maí-júní. Við skoðun á vísitölu neysluverðs aftur í tímann mætti sjá að breyting á vísitölunni milli mars og aprílmánaðar, sem áhrif hefði á verðtryggingu á milli maí- og júnímánaðar, hafi verið mjög mikil. Lánveitingin hefði verið greidd til neytandans þann 27. maí 2010. Gera mætti ráð fyrir að á þeim degi hafi kærandi þegar verið búinn að senda lántökum sínum greiðsluseðla fyrir júnímánuð og því teldi Neytendastofa engan vafa leika á því að kæranda hafi verið ljós sú mikla hækkun sem yrði á vísitölu neysluverðs sem ylli verulegri hækkun verðbóta um næstu mánaðamót og hvaða áhrif það hefði á endurgreiðslu lánsins.
18. Samkvæmt 2. mgr. 9. gr. laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005 væru viðskiptahættir villandi ef ekki er greint frá upplýsingum sem telja megj að almennt skipti máli fyrir neytendur. Neytendastofa teldi að kæranda hafi verið ljóst, eða mátt vera ljóst, að mjög mikil hækkun yrði á vísitölu um mánaðamótin maí-júní 2010, sem hefði mikil áhrif á endurgreiðslu lánsins vegna hárra verðbóta. Starfsmenn kæranda byggju yfir mikilli sérþekkingu um lánveitingar sem lántakar hefðu almennt ekki. Neytendastofa teldi eðlilegt að lánveitendur sýndu ábyrgð og upplýstu neytendur um atriði er vörðuðu lögbundna upplýsingaskyldu sem telja yrði að þeir hefðu sérþekkingu á. Með hliðsjón af þessu og atvikum málsins teldi Neytendastofa, með vísan til 2. mgr. 9. gr. laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005, sbr. 5. og 8. gr. sömu laga, að kæranda hafi borið að greina neytandanum frá því við lánveitinguna að vænta mætti hinnar miklu vísitöluhækkunar og þar með hækkunar á verðbótum lánsins.

RÖKSTUÐNINGUR KÆRANDA OG ATHUGASEMDIR ANNARRA

19. Í kæru, dags. 2. ágúst 2011, er á því byggt að lánssamningur kæranda og viðskiptahættir fullnægi í einu og öllu þeim kröfum sem lögum samkvæmt séu gerðar til kæranda. Kærandi tekur undir niðurstöðu Neytendastofu hvað varðar tilgreiningu vísitöluviðmiðs í viðkomandi lánssamningi.
20. Kærandi tekur fram að hann telji þá niðurstöðu Neytendastofu, að hann stundi atvinnustarfsemi í skilningi laga um neytendalán nr. 121/1994 og laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005, orka tvímælis. Það hugtak sé hvorki skilgreint í þeim lögum né lögskýringargögnum. Kærandi sé lífeyrissjóður sem starfi samkvæmt lögum um skyldutryggingu

lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða nr. 129/1997. Almenningsi standi ekki til boða þau lán, sem sjóðurinn veiti sjóðfélögum, en þau lán séu veitt á sérkjörum.

21. Hvað sem framangreindu líði sé það mat kæranda að lánveitingin og viðskiptahættir hans fullnægi öllum þeim kröfum sem unnt sé að gera til kæranda samkvæmt framangreindum lögum. Í þessu sambandi tekur kærandi undir þá niðurstöðu Neytendastofu að lánveitingin fullnægi skilyrðum laga um neytendalán nr. 121/1994. Kærandi gerir hins vegar alvarlegar athugasemdir við niðurstöðu stofnunarinnar um lög um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005. Neytendastofa hafi horft fram hjá grundvallaratriði um lagaskil og byggt á lagaákvæðum sem ekki höfðu tekið gildi þegar atvik málsins áttu sér stað. Lánveitingin og öll samskipti tengd henni hafi átt sér stað í maímánuði 2008. Lögum um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005 hafi verið breytt með lögum nr. 50/2008, m.a. ákvæði 2. mgr. 9. gr. laganna, en miðað við forsendur og niðurstöðu Neytendastofu verði að telja að tilvísun til þess lagaákvæðis vegi þyngst á metunum. Ekki sé krafist ómerkingar ákvörðunar Neytendastofu af þessum sökum heldur lagt í hendur áfrýjunarnefndar hvort fella beri ákvörðunina af þessu ástæðum úr gildi ex officio.
22. Kærandi tekur fram að óumdeilt sé að hann hafi ekki vakið sérstaka athygli neytandans á því að vænta mætti hækkunar á vísitölu neysluverðs, umfram það sem neytandanum hafi verið sérstaklega leiðbeint um við lántökuna. Þá sé óumdeilt að tæplega helmingi af andvirði lánsins hafi verið samkvæmt sérstakri beiðni neytandans varið til uppgreiðslu á láni hjá Byr í maí 2008. Hjá kæranda hafi ekki legið fyrir aðrar upplýsingar um það hvenær neytandanum hafi verið þörf á að fá lánið afgreitt. Loks sé óumdeilt að neytandinn hafi tekið sams konar verðtryggð lán hjá kæranda og hafi honum þannig verið kunnugt m.a. um áhrif verðbóta á stöðu lána.
23. Kærandi byggir á því að horfa verði til laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005, eins og lögin voru þegar lánið var veitt, en í þessu sambandi er bent á hið almenna ákvæði II. kafla laganna, nánar tiltekið 5. gr. sem leyst hafi sambærilegt ákvæði eldri samkeppnislaga nr. 8/1993 af hólmi.
24. Kærandi tekur fram að það liggi í eðli verðtryggðra lána, sem taki mið af vísitölu neysluverðs, að lánin taki breytingum miðað við hækkun eða lækkun vísitölu frá grunnvísitölu samnings. Hafi neytandanum verið fullkunnugt um þetta eða mátt vera það kunnugt, enda hafi hann áður tekið lán hjá kæranda og öðrum lánastofnunum. Þegar lánið var tekið hafi hvorki tíðkast hjá kæranda né öðrum lánastofnunum að senda lántökum sérstakar tilkynningar um vísitöluhækkunir. Lántökum hafi hins vegar verið kynntar að öðru leyti þær reglur sem gilt hafi um lánveitingu og farið yfir útreikninga á greiðslubyrði miðað við tilteknar forsendur, m.a. í samræmi við lög um neytendalán nr. 121/1994. Hafi kærandi hvorki brotið gegn góðum viðskiptaháttum við lánveitingu né gert nokkuð það sem óhæfilegt teljist gagnvart neytandanum. Það sé vissulega svo að lánið hafi sætt hækkun vegna vísitöluhækkunar en á móti komi að óhagstæðara lán hafi verið gert upp í tíma áður en til hækkunar á því láni kom og andvirði lánsins afhent neytandanum til fullrar ráðstöfunar í maímánuði 2008. Breytt sýn, m.a. í kjölfar bankahruns, hafi mögulega leitt af sér ný viðhorf og viðskiptahætti, en slíku viðmiði verði ekki beitt um liðna tíð.

25. Með bréfi, dags. 8. ágúst 2011, óskaði áfrýjunarnefnd neytendamála eftir afstöðu Neytendastofu til kærunnar. Neytendastofa svaraði með greinargerð, dags. 26. ágúst 2011, þar sem þess er krafist að hin kærða ákvörðun verði staðfest með vísan til forsendna hennar. Neytendastofa hafnar þeirri skýringu kæranda að starfsemi hans í tengslum við lánveitingar teljist ekki til atvinnustarfsemi. Er tekið fram að lögum á sviði neytendaréttar sé ætlað að vernda einstaklinga og þá sem standi verr að vígi við tiltekna aðstæður. Hugtakið atvinnustarfsemi hafi því verið túlkað rúmt.
26. Neytendastofa telur það ekki eiga að hafa áhrif á ákvörðunina þótt hún hafi vísað til lagaákvæða sem ekki hafi tekið gildi þegar ákvörðunin var tekin. Með lögum nr. 50/2008 hafi verið innleidd ákvæði tilskipunar 2005/29/EB en af athugasemdum með frumvarpi til laganna megi ráða að ekki hafi falist í lögnum miklar efnislegar breytingar.
27. Neytendastofa tekur fram að í hinni kærðu ákvörðun hafi kærandi verið talinn hafa brotið gegn 5. gr., 1. mgr. 8. gr. og 2. mgr. 9. gr. laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005, eins og þeim var breytt með lögum nr. 50/2008. Áður en breytingarlögin hafi tekið gildi hafi 5. gr. laganna verið orðuð svo að óheimilt væri að hafast nokkuð það að sem bryti í bága við góða viðskiptahætti í atvinnustarfsemi eins og þeir væru tíðkaðir eða eitthvað það sem óhæfilegt væri gagnvart hagsmunum neytenda. Af lögskýringargögnum megi ráða að matið á góðum viðskiptaháttum eigi að ráðast af atvikum á þeim stað og tíma sem verknaður sé unninn á. Ekki sé nægilegt að kanna hvað teljist góðir viðskiptahættir að áliti góðra og grandvarra manna í þeirri grein atvinnulífsins sem um sé að tefla hverju sinni. Í þessu ljósi telji Neytendastofa þrátt fyrir fullyrðingar kæranda um að almennt hafi ekki tíðkast að senda tilkynningar um vísitölulhækkanir til lántakenda hafi kæranda borið að tilkynna neytandanum um þessar miklu breytingar á vísitölu þar sem það hafi haft veruleg áhrif á hagsmuni neytandans og kærandi hafi verið í betri stöðu til að átta sig á áhrifum breytinganna á lán neytandans.
28. Neytendastofa bendir á að hún hafi talið háttsemi kæranda brjóta í bága við ákvæði 2. mgr. 9. gr. laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005 sem hafi komið nýtt inn í lögin með breytingarlögum nr. 50/2008. Í þessu sambandi bendi stofnunin þó á svohljóðandi ákvæði 1. mgr. 6. gr. laga nr. 57/2005, sem í gildi hafi verið þegar ákvörðunin var tekin: „Óheimilt er að veita rangar, ófullnægjandi eða villandi upplýsingar í auglýsingum eða með öðrum hætti eða beita öðrum slíkum viðskiptaaðferðum sem sama marki eru brenndar, enda séu upplýsingar þessar og viðskiptaaðferðir fallnar til að hafa áhrif á eftirspurn eða framboð vara, fasteigna, þjónustu eða annars þess sem haft er á boðstólum í atvinnustarfsemi sem lög þessi taka til.“ Neytendastofa telur að ákvæðið taki til þeirrar háttsemi sem talin sé villandi samkvæmt 9. gr. laganna, eftir þær breytingar sem gerðar voru með lögum nr. 50/2008. Þar sem kæranda hafi verið ljóst eða mátt vera ljóst að mjög mikil hækkun yrði á vísitölu um mánaðamótin maí-júní 2008, sem mikil áhrif hefði á endurgreiðslu lánsins, hafi honum borið að upplýsa neytandanum um það í ljósi stöðu sinnar og sérþekkingar.
29. Með bréfi áfrýjunarnefndar neytendamála til lögmanns kæranda, dags. 30. ágúst 2011, var kæranda gefinn kostur á að gera athugasemdir við greinargerð Neytendastofu. Svar barst með bréfi lögmannsins, dags. 14. september 2011. Þar kveður kærandi það óneitanlega vekja athygli

hversu Neytendastofa geri lítið úr því að hafa lagt til grundvallar úrlausn málsins lagaákvæði sem ekki höfðu tekið gildi þegar atvik málsins áttu sér stað. Efnisbreytingar hafi verið gerðar á lögum um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005, sérstaklega 9. gr. laganna. Þá mótmælir kærandi því að hafa veitt ófullnægjandi upplýsingar samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laganna. Á það er bent að ákvæði laganna feli í sér vísireglur. Áréttar kærandi að við úrlausn málsins beri að leggja til grundvallar þá viðskiptahætti sem tíðkuðust hjá fjármálastofnunum þegar atvik málsins urðu. Ekki megi beita matskenndum reglum af þessu tagi með afturvirkum hætti.

30. Með bréfi áfrýjunarnefndar neytendamála til lögmanns kæranda, dags. 15. september 2011, var neytandanum gefinn kostur á að koma að sjónarmiðum sínum varðandi kærana, greinargerð Neytendastofu og umsögn kæranda við hana. Í bréfi lögmanns neytandans til áfrýjunarnefndar neytendamála, dags. 29. september 2011, er þeim skilningi hafnað að lánveitingin hafi ekki verið liður í atvinnustarfsemi. Neytandinn telur að lög nr. 50/2008, um breytingu á lögum nr. 57/2005, hafi tekið gildi hinn 22. maí 2008 eða sama dag og veðskuldabréfið, sem um er deilt í málinu, var gefið út. Auk þess er bent á að tilskipanir þær, sem innleiddar voru með breytingarlögunum nr. 50/2008, höfðu verið samþykktar á EES-svæðinu löngu áður. Þá hafi eldri reglur laga nr. 57/2005 byggst á sömu sjónarmiðum, m.a. um vetingu upplýsinga og leiðbeiningar til neytenda. Því er mótmælt að neytandinn hafi átt að gera sér grein fyrir því að á honum lentu u.þ.b. 700.000 kr. aukafjárútlát vegna tímasetningar lánveitingarinnar. Hafi lánveitanda verið í lófa lagið að upplýsa neytandann um hina auknu fjárhagslegu byrði sem fylgdi því að bíða ekki með lántökuna í örfáa daga. Þá tekur neytandinn fram að örðugt sé að leiða í lög og reglur nákvæmar og tæmandi háttarnisreglur sem tekið geti til allra tilvika. Eðli málsins samkvæmt hljóti það að teljast meðal skyldna lánveitanda að veita upplýsingar af þessu tagi, enda hafi neytendur verulega hagsmuni af því að fá þessar upplýsingar.
31. Með bréfi áfrýjunarnefndar neytendamála til lögmanns kæranda, dags. 2. október 2011, var kæranda gefinn kostur á að gera athugasemdir við bréf neytandans. Svar barst með bréfi, dags. 19. október 2011, en þar sagði einfaldlega að kærandi áréttaði fyrri kröfur og röksemdir í málinu.

NIÐURSTAÐA

32. Mál þetta lýtur að ákvörðun Neytendastofu þar sem komist var að þeirri niðurstöðu að kærandi hefði brotið gegn ákvæðum 5. gr., 1. mgr. 8. gr. og 2. mgr. 9. gr. laga um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005, eins og þeim var breytt með lögum nr. 50/2008. Nánar tiltekið fólst brot kæranda að mati stofnunarinnar í því að upplýsa ekki neytanda, áður en lán var veitt, um að þremur dögum síðar mætti vænta verulegrar hækkunar á vísitölu neysliverðs sem hefði mjög íþyngjandi áhrif á endurgreiðslu lánsins.
33. Í málinu liggur fyrir að veðskuldabréfið, sem um er deilt, var gefið út hinn 22. maí 2008 eða sama dag og lög nr. 50/2008, um breytingu á lögum um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu nr. 57/2005, með síðari breytingum, voru samþykkt á Alþingi. Samkvæmt 1. mgr. 5. gr. laga nr. 50/2008 skyldu lögín öðlast þegar gildi. Af almennum reglum um réttaráhrif birtingar leiðir hins vegar að fyrir mælum laganna varð ekki beitt fyrir en lögín höfðu birst í Stjórnartíðindum, sbr. 8. gr.

laga um Stjórnartíðindi og Lögbirtingablað nr. 15/2005, sbr. og 27. gr. stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands nr. 33/1944. Lög nr. 50/2008 voru birt hinn 5. júní 2008. Af þessu leiðir að þau höfðu ekki öðlast gildi þegar hin umþrættu lögskipti fóru fram og verður því ekki beitt við úrlausn málsins.

34. Hin kærða ákvörðun miðaðist hins vegar við að lög nr. 50/2008 hefðu tekið gildi. Hún byggði því á röngum lagagrundvelli. Þannig felur ákvörðunin í sér að lýst er yfir broti kæranda á lagaákvæðum sem þó voru ekki í gildi þegar umrædd atvik áttu sér stað. Þrátt fyrir að viðkomandi ákvæði séu vissulega náskyld eldri lagaákvæðum telur áfrýjunarnefnd neytendamála annað ekki fært, í ljósi framangreinds og grunnreglna um stigskiptingu stjórnsýslunnar, að Neytendastofa sem lægra sett stjórnvald taki ákvörðun að nýju á réttum lagagrundvelli, í tilefni af kvörtun umrædds neytanda, áður en til hugsanlegs úrskurðar áfrýjunarnefndarinnar kemur.
35. Samkvæmt þessu verður hin kærða ákvörðun felld úr gildi og málinu vísað til nýrrar meðferðar og ákvörðunar Neytendastofu.

ÚRSKURÐARORÐ:

Hin kærða ákvörðun er felld úr gildi og vísað til nýrrar meðferðar og ákvörðunar hjá Neytendastofu.

Eiríkur Jónsson

Egill Heiðar Gíslason

Eyvindur G. Gunnarsson